

ДО ПОХОДЖЕННЯ БОНДАРИХИНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

На матеріалах керамічного комплексу епонімного поселення показано взаємодію різних за походженням культурних компонентів у процесі формування пам'яток малобудківського типу.

Ключові слова: Східна Європа, доба бронзи, бондарихинська культура, кераміка.

Після відкриття бондарихинської культури минуло вже понад півстоліття, але питання її походження лишається відкритим. Впадають у вічі вкрай протилежні думки з цього приводу та різноманітність уявлень щодо основних компонентів її формування.

На думку В.А. Іллінської, бондарихинська культура постала як результат розвитку культури із керамікою мар'янівського типу, відомою на Десні та Сеймі, а пам'ятки так званого «малобудківського типу» є поєднувальною ланкою між ними (Ильинская 1955, с. 107; 1957, с. 53—54, 61; 1957а, с. 18—22; 1961, с. 38—43; 1969, с. 85—92). Ці погляди знайшли підтримку та призвели до виділення єдиної «мар'янівсько—бондарихинської культури» із трьома етапами розвитку: раннім — мар'янівським, середнім — представленим пам'ятками типу Малих Будків та пізнім — бондарихинським (Березанська, Іллінська 1971, с. 365). С.С. Березанська розглядала малобудківські пам'ятки як пізній етап мар'янівської культури (Березанская 1982, с. 41), але сьогодні їх визначають як ранній етап бондарихинської культури, що підтверджено стратиграфічними спостереженнями на поселеннях Подінців'я та Дніпровського Лівобережжя (Ковпаненко 1967, с. 27; Ильинская 1969, с. 87—92; Буйнов 1981, с. 135—136; 1994, с. 12).

На сучасному етапі тезу про «мар'янівську лінію етнокультурного розвитку» розвиває Ю.В. Буйнов (Буйнов 2000; 2001). Спочатку він висловлював сумніви щодо можливості безпосереднього зв'язку мар'янівських та малобудківських пам'яток з огляду на хронологічний розрив між ними, що складав 300—350 років (Буйнов 1981, с. 149—151; 1994, с. 6—12). Вказувалося також на відсутність стратиграфічних даних про переростання мар'янівської культури в бондарихинську (Буйнов 1989, с. 40). Одна із запропонованих Ю.В. Буйновим гіпотез пов'язувала походження малобудківського типу

із взаємодією населення Волзько-Окського регіону (ранньої культури текстильної кераміки (КТК) та груп із «ямково-гребінцевою керамікою») з носіями пізньозрубної культури (Буйнов 1989). Втім, в останніх працях дослідник підтримав точку зору В.А. Іллінської, запропонувавши деякі уточнення. Зокрема, для пояснення вказаного хронологічного розриву на території Дніпро-Донецького лісостепу було виділено групу пам'яток «другого періоду мар'янівської культури» XV—XIII ст. до н. е., і саме з цією групою була пов'язана генеза малобудківського типу та бондарихинської культури (Буйнов 2000, с. 4—7; 2001). Роль субстратних компонентів відводиться носіям пізньозрубної культури та студенківського типу (Буйнов 1999, с. 13; 2000, с. 8; 2004, с. 151).

Альтернативна точка зору належить Б.М. Гракову, який вважав за можливе розглядати малобудківський тип як подальший розвиток позняківської культури (Граков 1977, с. 199). Ці погляди намагався обґрунтувати С.І. Воловик, який розширив коло компонентів за рахунок приказанської культури, ранньої текстильної кераміки, абашевської, фат'янівської (останніх двох — опосередковано через позняківську культуру), а також білогрудівської, сосницької, пізньозрубної та білозерської (Воловик 1995, с. 147—186; 1995а). Слід зауважити, що такий широкий перелік культур, частина з яких не має хронологічного стику із малобудківським типом (наприклад, абашевська та фат'янівська), задалегідь не є реальним. Було висловлено сумніви щодо можливості значного внеску мар'янівської культури у формування малобудківського типу. Загалом, розглядаючи матеріали ранньобондарихинських пам'яток на значно ширшому колі джерел, ніж ті, які давали змогу припускати безпосередню мар'янівсько-бондарихинську спадкоємність, С.І. Воловик дійшов висновку про відсутність помітних впливів мар'янівської культури на основній території їхнього розповсюдження в межах Дніпро-Донського лісостепового межиріччя.

річчя. Це аргументується, в першу чергу, незначним розповсюдженням в орнаменталі діагностичного для мар'янівської традиції мотузкового штампі — так звані «гусенички», «колючий дріт» (Воловик 1995, с. 109).

За С.В. Кузьм'яних, пам'ятки малобудківського типу можна розглядати як розвиток угруповань синкретичного, позняківсько-ранньотекстильного характеру, населення яких пересувалося у межах Дніпро-Донського лісостепу у другій половині II тис. до н. е. Він також виключає участь у процесі генези бондарихинської культури приказанської, фат'янівської та абашевської культур (Кузьм'яних 1996, с. 100—101).

Групою «північно-східного» походження вважає малобудківські пам'ятки в межах східноукраїнського лісостепу Я.П. Гершкович (Гершкович 1998, с. 78—81). Зв'язок керамічних традицій мар'янівської та бондарихинської культур ставив під сумнів І.І. Артеменко, схилившись до волзько-окських витоків останньої (Артеменко 1987, с. 118).

Усі розглянуті точки зору спираються на аналіз кераміки як найбільш масового та яскравого культуровизначального елемента матеріального комплексу. Кераміка традиційно виступає основним, а часто єдиним джерелом при розв'язанні питань розвитку бондарихинської культури, зокрема, її походження. З огляду на стан проблеми, особливу увагу привертають матеріали еталонних малобудківських пам'яток, зокрема епонімного поселення, керамічна колекція якого стала основою для обґрунтування генетичного зв'язку мар'янівської та бондарихинської культур.

Поселення біля с. Малі Будки Сумської обл. розташовувалося на лівому корінному березі р. Смілої, правої притоки Сули. На момент дослідження, яке проводила В.А. Іллінська в 1953 р., пам'ятка була частково зруйнована глинищем, у відслоненні якого виявлено давню яму із культурними залишками¹ (Іллінська 1957, с. 53). Глибина ями становила 1,25 м (від рівня сучасного горизонту?), ширина по дну 1,45 м. Заповнення складав чорнозем потужністю 0,6 м. З глибини 0,25 м до дна траплялися фрагменти кераміки доби пізньої бронзи (рис. 1, 1—11).

Розкоп, площа якого становила близько 22 м², примикав до краю обриву (рис. 2, 1). На його основній площі культурний шар простежено на глибині 0,2—0,35 м (квадрати 1—3, 4,

¹ Опис об'єктів та стратиграфії наведено за записами у польовому щоденнику В.А. Іллінської (НА ІА НАНУ).

б), на решті — на глибині 0,5—0,8 м (квадрати 5, 7). Частину квадрата 2 займала сучасна яма. Розкопками здобуто матеріали доби пізньої бронзи та скіфського часу (останні представлено трьома фрагментами вінчиків ліпних посудин, що не будуть розглядатися у цій публікації). Автор розкопок вказує на скупчення фрагментів кераміки на ділянках квадратів 1—3 і 5 (рис. 2, 1, а), проте, враховуючи незначну площу розкопок, а також культурну та хронологічну однорідність матеріалу, його опис наводиться сукупно.

У керамічній колекції Малих Будків за вінцями та верхніми частинами виділяється близько 20 посудин. Фрагментованість матеріалу дає можливість зробити лише загальні висновки про морфологічні особливості кераміки. Вона представлена переважно слабко профільованими формами із майже вертикальними стінками у верхній частині тулуба (рис. 2, 2—9; 3, 1—4а, 6—9, 15—16). Частина посуду має слабко відігнуті вінця (рис. 2, 2—8; 3, 1), на інших вінця та шийки непрофільовані (рис. 2, 9; 3, 2—4а, 6—9, 15—16). Є посуд із слабко опуклими плічками (рис. 2, 4, 5, 8), у решти вони відносно прями. Реконструйовані діаметри вінця становлять 24—31 см.

Форми повністю не реконструюються, але, зважаючи на особливості профілювання верхніх частин посуду, а також деяких фрагментів придонних (рис. 3, 11, 15—16), можна припустити наявність у керамічному комплексі форми «типу Великих Баз», широко розповсюдженої у класичній бондарихинській культурі (Іллінська 1961, рис. 8, 1; Буйнов, Кузьменко 1992, с. 147). Певна кількість придонних частин має широко відкриті прями чи опуклі стінки (рис. 1, 7, 8, 19—22; 3, 5), що, ймовірно, вказує на наявність опуклобокого посуду. Одна посудина, ймовірно, представляє закриту банку «класичного» зрубного типу (рис. 3, 11). Один фрагмент вінця має специфічний масивний козилок, вигнутий назовні та сплющений на орнаментованому верхньому зрізі (рис. 3, 14).

В орнаменталі використовувалися дві основні групи елементів: накольчасті та штамповані.

Накольчасті елементи представлено трьома видами:

1) круглі наколи, зроблені округлою у перетині паличкою перпендикулярно до орнаментованої поверхні (рис. 2, 3, 9; 3, 4а—б, 10, 16);

2) «тички» — наколи, зроблені паличкою, кісткою, тріскою похило до поверхні (рис. 1, 1—4, 6, 8, 11—13, 18, 19, 23—25; 2, 2—5, 7, 8; 3, 1—3, 5—8, 11, 12, 14—16);

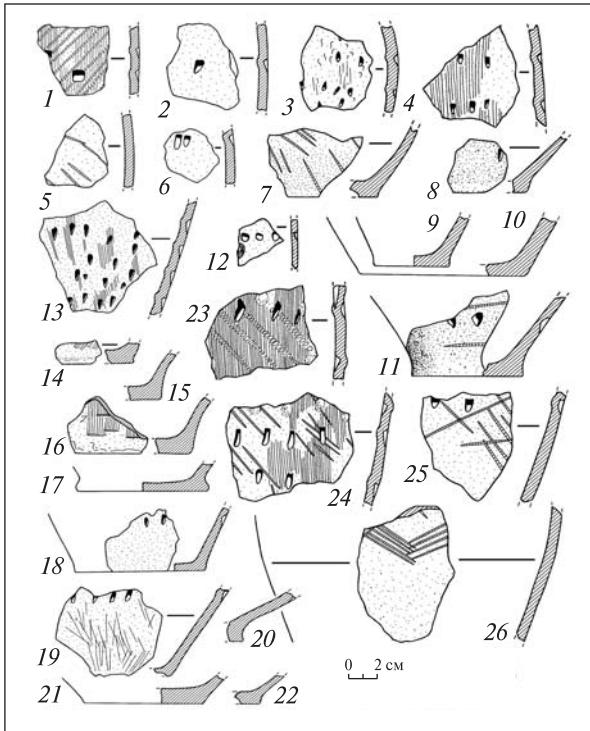

Рис. 1. Поселення Малі Будки. Кераміка: 1—11 — із зачистки ями; 12—26 — культурний шар

3) «перлини» — випуклини, утворені нанесенням тичок на внутрішню поверхню (рис. 1, 23, 24; 3, 13).

Штампів зафіксовано два види:

1) мотузковий — являє собою тверду основу із більш або менш щільно намотаною на неї мотузочкою. В літературі різні його варіанти отримали назви «гусеничок» (невеликі за довжиною відбитки від щільно намотаної мотузки) та «колючого дроту» (оберти мотузки розріджені, у відбитках часто помітний слід від основи штамп). На кераміці Малих Будків відбитки мотузкового штампу дещо відрізняються від класичних мар'янівських «гусеничок»: тут вони мають більшу довжину, чим наближаються до мілкозубчастого штамп (рис. 1, 23; 2, 7; 3, 3, 5, 10);

2) мілкозубчастий штамп із твердими зубцями (рис. 1, 1, 5, 7, 11, 24—26; 2, 2; 3, 12).

Часто поєднуються накольчастий і штаповані способи орнаментування (інколи останній наявний лише на зрізі вінчика).

Для групи накольчастих характерні такі мотиви: 1) горизонтальний ряд; 2) непорядковане розміщення (рис. 1, 13); 3) шаховий мотив у два горизонтальні ряди (рис. 3, 4а—б). Для штампів: 1) вертикальна суцільна «ялинка» (рис. 1, 23; 2, 7; 3, 3, 10); 2) непорядковане розташування (що здебільшого, напевне, є імітацією ялинки) (рис. 1, 5, 7, 24, 25; 3, 5);

3) скісна сітка (рис. 3, 12); 4) горизонтальний зигзаг, утворений декількома рядами відбитків штамп (цей мотив подібний до тих, що використовувалися в орнаменті так званої столової кераміки, розповсюдженої на класичному бондарихинському етапі) (рис. 1, 26).

Повну інформацію про композиційні особливості орнаменту заважає отримати фрагментованість зразків. Орнаментованість придонних частин (рис. 1, 7, 8, 11, 13, 18, 19, 25; 3, 5) вказує на те, що певна кількість посуду зовні була суцільно вкрита орнаментом. Відзначено такі поєднання мотивів: горизонтальні ряди наколів та суцільна ялинка із штампів (рис. 2, 7; 3, 3, 10); накольчасті горизонтальні ряди та суцільний кососітчастий штапований мотив (рис. 3, 12); накольчасті ряди та непорядковані відбитки штамп (рис. 1, 25; 3, 5); накольчасті ряди і перлини із суцільною ялинкою штамп (чи її імітація) (рис. 1, 24). Можна припустити, що певна частина посуду була орнаментована лише горизонтальними рядами наколів на тулубі; один із них обов'язково розміщувався на шийці, а за її відсутності — під вінчиком (рис. 2, 3, 8; 3, 1, 6—8, 11, 15, 16). Є один випадок поєднання округлих наколів та тичок (рис. 2, 3).

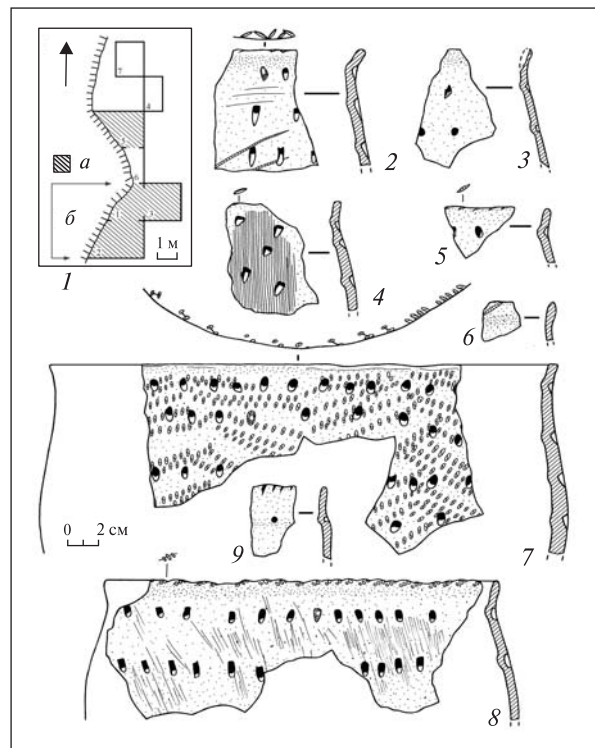

Рис. 2. Поселення Малі Будки. 1 — план розкопу (за схемою польового щоденника В.А. Іллінської): а — квадрати, в яких зафіксовано скупчення кераміки; б — ділянка обриву, на якій зафіксовано яму; 2—9 — кераміка, культурний шар

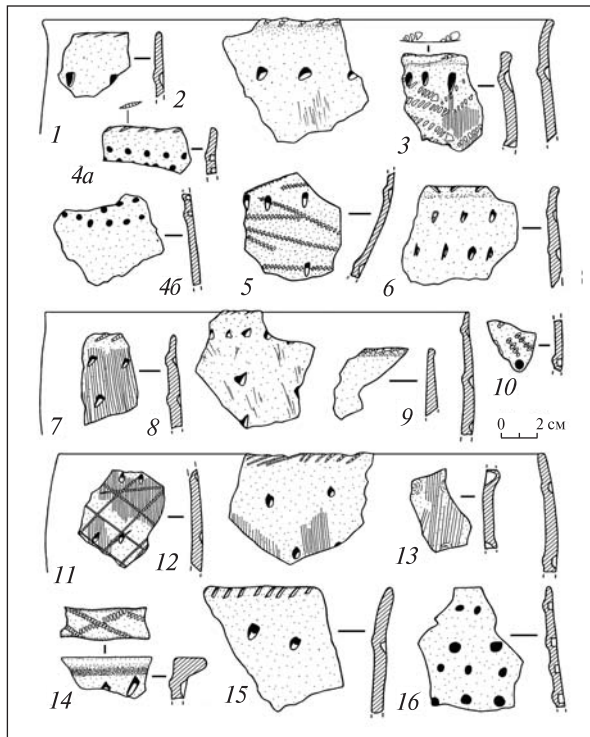

Рис. 3. Поселення Малі Будки. Кераміка, культурний шар

Важливо зазначити відсутність випадків поєднання мотузкового та мілкозубчастого штампів у орнаменті однієї посудини, а також наявність їх у майже тотожних орнаментальних композиціях у поєднанні з горизонтальними рядами тичок, перлин та мілкозубчастими розчосами зовнішньої поверхні (рис. 1, 23, 24). Це дозволяє припустити семантичну тотожність мотузкового та мілкозубчастого штампів в орнаментальній традиції поселення.

Окремо слід охарактеризувати оздоблення зрізів вінець. У колекції орнаментовано всі їхні фрагменти, немає даних щодо одного фрагмента, зріз якого пошкоджено (рис. 2, 3). Використовувалися обидва види штампа — мотузковий (рис. 2, 7, 8; 3, 1, 3, 8, 9) і мілкозубчастий (рис. 2, 5, 6; 3, 4a, 11), а також відбитки палички — можливо, саме того знаряддя, яким наносили наколи на основні зони орнаменту (рис. 2, 2, 4, 9; 3, 2, 6, 7, 15). Зріз здебільшого декоровано відбитками із нахилом праворуч. Є випадки зигзагоподібного розміщення відбитків (рис. 2, 2) та з іррегулярним чергуванням напряду нахилу (рис. 2, 7). Специфічним є фрагмент вінець із масивним козирком, приплюснутий зріз якого декоровано кососітчастим мотивом мотузкового штампу (рис. 3, 14).

Однією з діагностичних ознак кераміки малобудківського типу є прийом мілкозубчастого заглажування зовнішньої поверхні. В комп-

лексі Маліх Будків такі розчоси є на вінчиках, стінках (рис. 1, 1, 4, 23, 24; 2, 4; 3, 8, 11, 13) та придонних частинах посуду (рис. 1, 13, 14, 16). Відсутність розчосів на значній частині фрагментів може пояснюватися чи то їх локальним нанесенням, чи вірогідною наявністю посуду без розчосів, широко відомого в інших малобудківських пам'ятках (Буйнов 2006, рис. 3, 4; 4, 1). На частині фрагментів на зовнішній та внутрішній поверхнях помітні грубі сліди від заглажування твердим дерев'яним знаряддям. Зовнішня поверхня однієї посудини добре заглажена (рис. 3, 4a—b), проте лощення відсутне.

Подібність посуду малобудківського та мар'янівського типів В.А. Іллінська вбачала в основних типах посуду і його суцільній орнаментуванні, елементами якої слугували горизонтальні ряди наколів та відбитки штампа. Подальша еволюція йшла шляхом посилення профілювання горщиків, зміни співвідношення орнаментальних елементів, а саме, поширення наколів, зникнення «гусеничок», характерних для мар'янівського посуду, та заміни його мілкозубчастим штампом (Іллінська 1961, с. 41). З'являються такі нові прийоми, як орнаментування рядами перлин та мілкозубчасті розчоси зовнішньої поверхні (Березанська 1982, с. 142—143).

Розглядаючи малобудківську колекцію з точки зору виділення компонентів її формування, слід зауважити, що дуже фрагментований матеріал майже не дає можливості для зіставлення морфологічних типів посуду, і це стосується більшості бондарихинських комплексів. Більше інформації дає орнаментування та специфічні способи обробки поверхонь.

Частина фрагментів колекції дійсно демонструє риси мар'янівської культури (рис. 1, 23; 2, 7; 3, 3, 5, 10). Із ними пов'язується використання мотузкового штампа у мотиві суцільної ялинки (чи її імітації), поєднання його із рядами накольчастих елементів та суцільне вкриття поверхні посуду орнаментом. Вважаємо, що використання мотузкового штампа у мотиві суцільної ялинки (у поєднанні із наколами чи без них) у межах розглядуваного регіону та хронологічного періоду може бути самодостатньою ознакою при визначенні мар'янівських впливів. У порівнянні із «класичною» мар'янівською керамікою — Мар'янівка, нижній горизонт Волинцевого (уроч. Городок), частина колекції Іванівського поселення — відбувається заміна у композиціях округлих наколів тичками, які переважають серед накольчастих елементів

на кераміці малобудківського типу та бондарихинської культури.

Ознаками інноваційного характеру, невідомими в класичних мар'янівських пам'ятках, вважається орнаментация перлинами та мілкозубчастим штампом, а також мілкозубчасті розчоси поверхні (Березанская 1982, с. 42—43). Мілкозубчастий штамп помітно переважає мотузковий на малобудківському етапі, а на низці пам'яток останнього взагалі не виявлено, наприклад, на досліджених широкими площами поселеннях Тимченки, Ніцаха та ін.

Наявність вказаних прийомів пов'язує походження одного з компонентів малобудківського типу із традиціями культур лісової смуги Волзько-Окського та Волзько-Камського басейнів, де вони широко представлені, починаючи із сейминського часу. В другій половині II тис. до н. е. використання в орнаментации рядів перлин, мілкозубчастих розчосів у поєднанні із мілкозубчастим штампом та накольчастою орнаментацией (в тому чи іншому співвідношенні) стає характерною ознакою низки культур басейнів Верхньої та Середньої Волги — позняківської, приказанської, ранньої КТК, аким-сергіївського типу (Ставицкий 2005, с. 110—125), атабаєвських матеріалів Середнього Поволжя (Колев 2000, с. 250—251, рис. 20—23). На території Дніпро-Донського лісостепу групи населення, для кераміки яких характерне подібне оздоблення, з'являються у білозерський час та пов'язуються за походженням із поволзьким регіоном — постзрубний та студенківський типи, а також лебедівська культура, у процесі формування якої не виключена роль північних лісових культур. Специфічною ознакою керамічного виробництва цих культур є також орнаментальний мотив у вигляді трикутника із зверненою донизу верши-

ною, утвореного рядами наколів (так зване «виноградне гроно»), який є характерним і для бондарихинської кераміки.

Найбільш вірогідним джерелом розглянутих традицій для малобудківських пам'яток, так само як і для лебедівських, сьогодні є позняківська культура та ранні групи КТК, переселенський рух носіїв яких у південному напрямі позначається у другій половині II тис. до н. е. (Кузьминых 1996, с. 100). Зокрема, у позняківському комплексі орнамент із перлин, наколів, що утворюють мотиви рядів чи «грона», обробка поверхні розчосами є одними з найхарактерніших прийомів, які широко вживаються впродовж усього розвитку культури (Попова 1985, с. 136—185).

Таким чином, бачимо присутність в малобудківській кераміці комплексу ознак, походження яких пов'язується із впливом волгоокського регіону. Це дозволяє ставити під сумнів їх виникнення в середовищі мар'янівської культури еволюційним шляхом. Водночас вони є діагностичними для малобудківського типу в усьому ареалі, отже повинні розглядатися як результат генетичного зв'язку з утвореннями саме поволзького регіону.

Синкретичний характер керамічної колекції з поселення Малі Будки, у якій простежуються елементи верхньодніпровського (мар'янівського) та волзько-окського (позняківсько-ранньотекстильного) походження, очевидно, вказує на взаємодію цих різних за походженням культурних компонентів у генезі бондарихинської культури. Це заперечує пряму еволюцію мар'янівської культури у малобудківську. Але роль усіх потенційних учасників того процесу ще потребує подальшого поточнення і в хронологічному, і в просторовому аспектах.

Артеменко И.И. Бондарихинская культура // Эпоха бронзы лесной полосы СССР. — М., 1987. — С. 116—118.

Березанская С.С. Северная Украина в эпоху бронзы. — К., 1982.

Березанська С.С., Іллінська В.А. Мар'янівсько-бондарихинська культура // Археологія Української РСР. — К., 1971. — С. 363—373.

Буйнов Ю.В. Бондарихинская культура: Дисс. ... канд. ист. наук. — Харьков, 1981.

Буйнов Ю.В. О происхождении бондарихинской культуры позднего бронзового века // Проблемы археологии Сумщины. — Сумы, 1989. — С. 40—41.

Буйнов Ю.В. О культурно-хронологической принадлежности памятников малобудковского типа эпохи бронзы // Древности. — Харьков, 1994. — С. 6—14.

Буйнов Ю.В. Об этнокультурных взаимосвязях племен бондарихинской и срубной культур // ВХУ. — 1999. — Вип. 31. — С. 6—16.

Буйнов Ю.В. Пам'ятки мар'янівської культури в Лівобережній Лісостеповій Україні // ВХУ. — 2000. — Вип. 32. — С. 4—12.

Буйнов Ю.В. О марьяновской линии этнокультурного развития населения Левобережной Лесостепной Украины и Полесья бронзового века // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы междунар. науч. конф., посвященной 10-летию независимости Украины. — Харьков, 2001. — С. 15—16.

- Буйнов Ю.В.* Итоги раскопок поселения Студенок-5 и некоторые вопросы генезиса бондарихинской культуры // Древности. — Харьков, 2004. — С. 141—153.
- Буйнов Ю.В.* Поселення малобудківського типу доби пізньої бронзи біля с. Тимченки у басейні Сіверського Дінця // Археологія. — 2006. — № 1. — С. 42—47.
- Буйнов Ю.В., Кузьменко А.С.* Типология кухонной посуды бондарихинской культуры (опыт многомерного статистического анализа) // ВХУ. — 1992. — Вып. 26. — С. 140—152.
- Воловик С.И.* Бондарихинская культура (проблема происхождения). — Дисс. ... канд. ист. наук. — М., 1995.
- Воловик С.И.* К вопросу о сложении бондарихинской культуры // Проблемы археологии, древней и средневековой истории Украины: Тез. докл. — Харьков, 1995а. — С. 23—24.
- Гершкович Я.П.* Этнокультурные связи в эпоху поздней бронзы в свете хронологического соотношения памятников (Нижнее Поднепровье — Северо-Восточное Приазовье — Подонцовье) // Археологический альманах. — Донецк, 1998. — № 7. — С. 61—92.
- Граков Б.Н.* Ранний железный век. — М., 1977.
- Ильинская В.А.* О происхождении культур раннежелезного века в лесостепном Левобережье // КСИА. — 1955. — Вып. 4. — С. 106—109.
- Лілінська В.А.* Нові дані про пам'ятки доби бронзи в Лівобережному Лісостепу // Археологія. — 1957. — 10. — С. 50—65.
- Ильинская В.А.* О происхождении культур раннежелезного века на Левобережье Среднего Днепра // КСИИМК. — 1957а. — Вып. 70. — С. 14—27.
- Ильинская В.А.* Бондарихинская культура бронзового века // СА. — 1961. — № 1. — С. 26—45.
- Ильинская В.А.* Некоторые вопросы генезиса юхновской культуры // СА. — 1969. — № 2. — С. 85—101.
- Ковпаненко Г.Т.* Племена скіфського часу на Ворсклі. — К., 1967.
- Колев Ю.И.* Заключительный этап бронзового века в Поволжье // История Самарского Поволжья с древнейших времен до наших дней. Бронзовый век. — Самара, 2000.
- Кузьминых С.В.* О некоторых дискуссионных проблемах изучения бондарихинской культуры // Северо-Восточное Приазовье в системе евразийских древностей (энеолит—бронзовый век). — Донецк, 1996. — С. 99—102.
- Попова Т.Б.* Значение орнаментальных мотивов и керамических форм для датировки памятников поздняковской культуры на Средней Оке // Новые материалы по истории племен Восточной Европы в эпоху камня и бронзы. — Труды ГИМ. — М., 1985. — Вып. 60. — С. 133—187.
- Ставицкий В.В.* Бронзовый век Посурья и Примокшанья. — Пенза, 2005.

Одержано 03.02.2009

А.В. Корохина

К ПРОИСХОЖДЕНИЮ БОНДАРИХИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Статья посвящена анализу керамического комплекса поселения Малые Будки. Выделены признаки и верхнеднепровского (марьяновского), и волго-окского (поздняковско-раннетекстильного) происхождения. Это позволяет рассматривать процесс формирования бондарихинской культуры как взаимодействие различных по происхождению компонентов без прямой эволюции марьяновской культуры в малобудковский тип. Более очевидна связь его носителей с традициями культур Поволжья.

A.V. Korokhina

ON THE ORIGINS OF BONDARYKHYNKA CULTURE

The article deals with the analysis of ceramic assemblage of Mali Budky settlement. Features both of the Upper Dniro origin (Marianivka), and of the Volga—Oka origin (Late Pozdnyaky — Early Textile) are determined. It allows the author to consider the process of genesis of Bondarykhynska culture as an interaction of various components of different origins without direct evolution of Marianivska culture into Mali Budky type. A connection of bearers of this type with traditions of cultures of the Volga River region is more obvious.